Vrienden Jan Heestershuis

Herfst 2024
Jaargang 23, nr 88

EXPOSITIE 'STOF TOT NADENKEN' IN MUSEUM JAN HEESTERSHUIS

Sinds 10 september exposeert Museum Jan Heestershuis werken die een drietal thema's in de spotlights zetten: textiele kunstvormen, de teken- en schilderkunst van Jan Heesters waarbij textiel een rol speelt en de herdenking van de bevrijding van het zuiden van Nederland, nu precies tachtig jaar geleden. Onder het motto 'Stof tot nadenken' komen diverse artistieke mogelijkheden van textiel aan bod, maar ook hete hangijzers als functionaliteit, duurzaamheid, massaproductie en hergebruik van textiel. Gastcurator en designer Bianca van der Linde is een kunstenares die al jarenlang haar inspiratie het liefst vormgeeft met behulp van textiele technieken. Daarnaast zijn nog diverse andere kunstenaars bij deze tentoonstelling betrokken. Uit de museumcollectie van het Heestershuis zijn verrassende werken van Jan Heesters opgediept die op hun beurt het omvangrijke thema kleding en textiel illustreren.

Tachtig jaar bevrijding

Op zondagmiddag 17 september 1944 werd de blauwe hemel plots overdekt door parachutes in allerlei kleuren. Parachutisten van de Amerikaanse 101e Airborne Divisie kwamen neer in de Rooise Hei, nabij het Kasteel van Heeswijk en vlakbij de molen van Eerde. Mensen klommen op daken en in bomen om het machtige schouwspel beter te kunnen waarnemen, opgewonden als ze waren: daar waren dan plotseling de bevrijders, naar wie al zo lang was uitgekeken! In Eerde hadden de parachutisten de opdracht gekregen om in Veghel de brug over de Zuid-Willemsvaart te bezetten teneinde daar het Tweede Britse leger vrije doortocht te kunnen verlenen. Sommigen overleefden de landing niet. Een onderduiker in Eerde klom op de molen en trof daar tot zijn verbijstering een parachutist aan die zijn ongelukkige val met de dood had moeten bekopen.

De parachutezijde, eigenlijk nylon, werd na de bevrijding, toen er een grote behoefte aan textiel was ontstaan, vaak hergebruikt en omgetoverd tot de mooiste kleding. Daarvan zijn nu in het museum enkele prachtige staaltjes te bewonderen, met name een wit communiejurkje. Ook werd parachutezijde vaak aangewend voor het maken van feestkleding.

Communiejurkje gemaakt van parachutezijde

Na de oorlog maakten vrouwen zogenaamde Vrijheidsrokken, samengesteld uit stukjes kleding van geliefden en familieleden. Een drietal is te bewonderen in het Atelier van het museum. Op dat idee heeft Bianca van der Linde verder 'geborduurd' door kleurrijke Vrijheidssokken te ontwerpen waarin onder andere de kleuren van de Nederlandse vlag, het groen van de bevrijders en het nationale oranje zijn verwerkt. Deze sokken worden ter gelegenheid van de herdenking van de bevrijding tachtig jaar geleden, als herinnering aan de sokkenproductie in Schijndel en vanwege het thema van textiele kunst, nu in alle maten in het museum te koop aangeboden.

Vrijheidsrokken uit 1946 en 1947 in het Atelier

Vrijheidssokken anno 2024. Ontwerp Bianca van der Linde

Textiele kunst

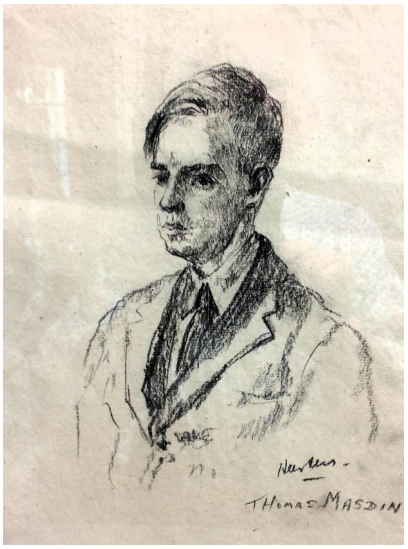
In het Paviljoen zijn, eveneens van de hand van Bianca van der Linde, kleurrijke kunstwerken te zien, onder andere uitgevoerd als zeefdruk op fijne textiel. Het betreft soms geabstraheerde werken in harmonische kleuren. In de collectie van het museum ontdekte ze bij de voorbereidingen van deze tentoonstelling heel vroege tekeningen van Heesters met daarop fraaie symmetrische patronen. Ze boeiden haar dusdanig dat deze ook in de tentoonstelling zijn opgenomen.

Ook wol kan op allerlei manieren artistiek toegepast worden. Op de drie vleugels van een hoge stellage in het Paviljoen laat Annie Veldkamp zien hoe haar vilt-textielkunst tot veelsoortige creaties kan leiden. Van de geraffineerd samengestelde poffers die Brabantse vrouwen destijds droegen zijn in de Goei Kamer enkele voorbeelden te zien op werken van Heesters en Mia van den Brand. De bezoeker van deze tentoonstelling krijgt tevens de gelegenheid om zelf met stof aan de slag te gaan. In het Paviljoen is namelijk een raamwerk opgesteld, waarop men zelf naar hartelust een bijdrage kan leveren aan een wandkleed, zoiets als een 'Gesamtkunstwerk', dat zo tijdens de expositie langzaam vorm krijgt!

Jan Heesters en de oorlog

In de oorlog maakte Heesters zich verdienstelijk door onderduikers in huis te nemen. Neergeschoten Engelse en Amerikaanse piloten, door verzetsleider kapelaan Woestenburg bij Heesters ondergebracht, overleefden de oorlog door zich een tijdlang schuil te houden in een piepklein kamertje op de zolder van diens huis. Van hen tekende Heesters portretten en schilderde hij olieverven, nu te zien in de kamer en suite, waar het thema Heesters en de oorlog verder wordt toegelicht. Na de bevrijding van het zuiden ontving hij van de onderduikers brieven waarin hun dankbaarheid tot uiting kwam. Ik citeer hier een paar zinnen uit een brief van de Engelse militair Leslie Dowson uit Yorkshire, gericht aan Heesters en gedateerd 18 april 1945:

"(.....) The time we spent together was a great education to me indeed, and I'm sure you enjoyed it too, Jan? They were grand hours I had with you. (...) Please give my kind regards to Kees Bol will you Jan? (...) Soon mankind will be free from the Nazi cancer which has destroyed so much of the goodness in life. (...) I do hope someday I shall be able to visit you. "

Jan Heesters Tekening van de Amerikaanse piloot Thomas Masdin

Kennelijk had Dowson in het Heestershuis Kees Bol ontmoet op een van de zaterdagen waarop deze in 1944 les kreeg van Heesters. Ook aan schilderes Mies van Oppenraaij verleende Heesters enkele maanden onderdak, toen ze als verzetsstrijder (ze bracht onder andere Joodse kinderen onder op schuiladressen) in Amsterdam verraden was en ternauwernood had weten te ontsnappen. Heesters schilderde een portret van haar waarop haar donkere pijpenkrullen in het oog springen. De fijnzinnige en kleurrijke blouse die ze draagt, fungeerde ten huize Heesters, zoals we op een schilderij met zonnebloemen (zie verderop) in de Goei Kamer kunnen constateren, als tafelkleedje!

Na de bevrijding van het zuiden leende Heesters zijn Mercedes uit aan Hein Siedenburg, een zoon van zijn vriend en Amsterdamse kunsthandelaar Joop Siedenburg. Hein fungeerde in die tijd als inlichtingenofficier van Prins Bernhard en liet de auto meteen in militaire kleuren overspuiten. Op de expositie is een klein portretje aanwezig van zijn moeder Josine Siedenburg, geschilderd door Jan Heesters.

Jan Heesters na de oorlog naast een van zijn onderduikers

Vrouwenkleding

Jan Heesters Portret Maria Heesters

Kleding kan in een breed scala stoffen uitgevoerd worden. Een aantal portretten van Heesters laat dat brede spectrum goed zien, uiteenlopend van een gedistingeerde zwart-witte outfit van zijn vrouw Maria tot de eenvoudige werkkleding van koolsnijdsters die op het besneeuwde land de groenten in manden naar huis sjouwen. Enkele vrouwenportretjes laten een geraffineerd gebruik van fijne stoffen zien, door Heesters in olieverf omgezet.

Een klein, maar prachtig schilderijtje van Heesters toont zijn zus Marie terwijl zij in de tuin zit te handwerken. De compositie en het contrast tussen de witte bloemen en de zwarte kleding van Marie dragen bij aan de schoonheid van dit sublieme, vroege werkje. Dat het een vroege schepping betreft, maken we op uit de pasteuze stijl waarvan hij zich in de eerste periode van zijn artistieke ontwikkeling bediende.

Jan Heesters Portretje in olieverf van een jonge vrouw in blauw

Wevers, een schaapscheerder en de 'Sok'

In het Paviljoen van het museum treffen we ook een schilderij aan van een weefgetouw dat de 32-jarige Heesters in 1925 maakte en dat behoorde tot de drie schilderijen waarmee hij in 1940 met algemene stemmen werd toegelaten tot de Amsterdamse kunstenaarsvereniging Arti et Amicitiae. Overigens was de tijd van thuiswevers, zo vaak door Van Gogh in Nuenen uitgebeeld, in 1925 al vrijwel voorbij. De industriële productie had immers al enige tijd de overhand gekregen. Het schilderij is nog steeds een lust voor het oog met zijn kleuren en knappe compositie. Op een grote aquarel met vele figuren laat Heesters zien hoe men een weefgetouw in gereedheid bracht. Een schaapscheerder van Heesters mag op deze 'wollen hoek' in het Paviljoen uiteraard niet ontbreken.

Een grote ingekleurde tekening van Heesters van de toenmalige vermaarde kousen- en sokkenfabriek Jansen de Wit in Schijndel laat zien waar een groot deel van de Schijndelse bevolking destijds werkzaam was. In heel Europa droeg men sokken, kousen en nylons die in Schijndel in massaproductie werden gefabriceerd. De Vrijheidssokken van Bianca van der Linde roepen herinneringen op aan de gloriedagen van de Schijndelse fabriek, in de volksmond de 'Sok' geheten. Wist u dat de vijver in het Jansenpark, gelegen tegenover de plek van de voormalige fabriek, de vorm heeft van een sok?

Op een schilderij van Heesters met een vaas zonnebloemen op een tafeltje voor een raam zien we in de verte de fabriek met zijn rokende hoge schoorstenen waarop hij destijds uitkeek. Links daarvan het torentje van 'ons' Napoleonskerkje.

Jan Heesters Portret van zijn zus Marie, handwerkend in de tuin

Slot

In de museumtuin zijn momenteel sculpturen van de hand van Juul Rameau te zien. Het betreft werken die hoofdzakelijk zijn uitgevoerd in cortenstaal en met hun geometrische, symmetrische vormen verwijzen naar verschijningsvormen van de natuur. Volgens Rameau hebben ze de intentie om onze band met de natuur te versterken en onze leefomgeving te verrijken.

Het hele museum toont momenteel talrijke bezienswaardigheden op deze boeiende tentoonstelling, die een gevarieerd beeld schetst van de vele, soms onverwachte toepassingen van textiel. Tegelijk worden maatschappelijke aspecten aangekaart zoals duurzaamheid, hergebruik, overproductie en kleding als uiting van identiteit en stellingname. Kortom: deze expositie biedt meer dan voldoende 'stof tot nadenken'! Ik wens u veel kijk- en denkplezier!

Jan Geerts

SPIEGELS EN WEERGAVE

Deze spiegel, uit het bezit van Jan Heesters, is een facetgeslepen spiegel met een notenhouten omlijsting in Renaissancestijl (153 cm hoog en 98 cm breed). Zo'n grote spiegel is typisch een object uit de tweede helft van de negentiende eeuw: hierin kan een persoon zichzelf, ten voeten uit, zien hoe zij of hij gekleed is.

Wat er in een spiegel te zien is hangt af van wat de werkelijkheid toont en maakt het niet mooier. Toch is het bewezen dat wij zo gewend zijn aan ons beeld in de spiegel, dat we van een foto al gauw vinden dat we er niet goed opstaan…

Jan Luyken De spiegelmaker in Het Menselyk Bedryf.

Spiegel in de kunst

Alfred Stevens schildert hier een vrouw naast een spiegel. Mijn Atelier of De Psyche is een grappig, realistisch werk en ook een allegorie. De titel verwijst door de heimelijke blik van het model, naar de mythe van Psyche die haar geliefde Amor niet mocht aankijken en de verleiding niet kon weerstaan.

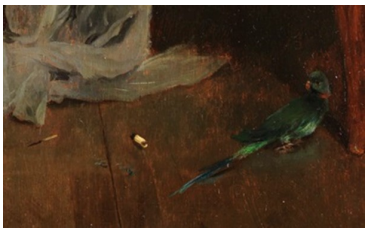
De spiegel staat hier op een schildersezel en symboliseert dat kunst een weerspiegeling is van het leven. Over een deel van de spiegel hangt een gele doek; daardoor is het beeld van de schilder niet te zien. Toch verwijst hij naar zichzelf met de sigarettenpeuk, de as en de lucifer in de rechterbenedenhoek.

Alfred Stevens Mijn Atelier of De Psyche 1871

Nabootsing

De kleine papegaai, (imitatie), is een verwijzing naar de mimetische functie van kunst. De nabootsing wordt niet alleen bepaald door gelijkenis, er is ook verschil. Voor enkele zintuigen is het gelijk aan het origineel: het lijkt weliswaar precies op het origineel, maar je kunt het niet aanraken of horen.

Detail van Alfred Stevens Mijn Atelier of De Psyche

Realisme

Tot het begin van de twintigste eeuw wordt er over het algemeen realistisch en figuratief geschilderd. Nieuwe stijlen zullen het realisme, aanvankelijk voorzichtig, maar na de tweede wereldoorlog rigoureus overvleugelen. Dat zal duren tot ruim na het begin van de eenentwintigste eeuw. Pas dan komt er weer meer aandacht voor realistische kunstwerken.

Toch wordt op de meeste kunstacademies nog steeds een ver uitgewerkt expressionisme onderricht en gewaardeerd. De academie Minerva in Groningen is hierop een uitzondering. Veel realistische schilders zijn hier opgeleid want hier is van oudsher veel aandacht voor figuratie en waarneming. Er wordt gestudeerd op het tekenen naar model en stilleven met veel aandacht voor technische vaardigheden. Deze academieopleiding is altijd blijven vasthouden aan het idee dat de opleiding in eerste instantie gericht moet zijn op het ambacht: tekenen en compositieleer om van daaruit een eigen stijl te kunnen ontwikkelen.

Toch werkt iedereen na deze studie natuurlijk niet hetzelfde. Elke goede schilder ontwikkelt zijn eigen stijl. Er ontstaat zo een breed scala van fijnschilders tot impressionisten.

Na WO II

En mede door deze opleiding wordt er nog (relatief) veel figuratief werk gemaakt na de Tweede Wereldoorlog. Toch is in de tweede helft van de twintigste eeuw voor verzamelaars modern (vaak abstract) werk meer in trek dan realistische en figuratieve kunst. De figuratieve stijl is gewoon niet zo ‘in’. Eigenlijk wordt in de jaren na de oorlog voornamelijk de moderne en abstracte kunst in de westerse wereld gewaardeerd.

Daar is een reden voor. Na WOII komt er in de door Duitsland bezette gebieden een einde aan het gebod op figuratieve kunst, dwz. het verplicht schilderen van realistische afbeeldingen. Dit gold sinds Hitlers besluit van 1934: er is geen plaats voor moderne kunst in het Derde Rijk.

Sociaal-realistische kunst

Om het morele verval in de moderne kunst aan het volk te laten zien organiseert Goebbels in 1937, op bevel van Hitler, de grote expositie ‘Entarte kunst’. Meer dan twee miljoen Duitsers ‘zien’ hoe on-Duits deze kunst is en hoe deze ingaat tegen de Arische moraal. Er hangen, tussen de propagandaleuzen van de Nazi’s, 650 schilderijen uit 32 musea. Sommige van deze schilderijen worden toch maar wel verkocht op grote internationale veilingen: de werken van grote schilders brengen tenslotte veel geld op voor de Nazi’s. Duizenden andere werken worden vernietigd of vernield.

Na de oorlog

In 1945 capituleert Duitsland. De overwinnaars zijn ervan overtuigd dat na de oorlog het nationaalsocialisme met wortel en tak moet worden uitgeroeid. Bovendien is de geboden 'sociaal-realistische kunst’ rigide en beperkt gebleken.

Er is een breuk in de golvende lijn van ontwikkelingen in de schilderkunst in Europa. De kunst, die in kunststromingen in normale tijden vrij van de ene in de andere stijl overgaat, moet eigenlijk opnieuw worden uitgevonden.

Opnieuw beginnen

De wereld is voor veel mensen na de oorlog onherkenbaar: grote delen van Europa liggen totaal in puin. De autoriteiten zijn ervan overtuigd dat kunst belangrijk is als vorm van zingeving in een veranderende wereld. Bovendien is er, nadat er meer en meer bekend wordt over de oorlogsmisdaden van de Nazi's en de Holocaust, grote verwarring over de zin van het leven en het godsbesef. Amerika en Rusland hebben hetzelfde idee over functioneren van beeldende kunst in Europa, weliswaar ieder op zijn eigen manier, maar het is voor beiden duidelijk: de kunst moet gaan helpen bij de Post Nation Building.

Na de Tweede Wereldoorlog begint men in Amerika een re-education project. Het idee is heropvoeding van de Duitsers door in eerste instantie de Duitse geest te veroveren want 'het gif van het racisme en de hoogmoed van de Duitsers' moeten geëlimineerd worden. De totale chaos en ontwrichting in Europa bieden hiervoor nu de mogelijkheden. De veiligheidsdienst CIA, de Ford Foundation en de Rockefeller Foundation geven veel financiële steun aan het MOMa (Museum of Modern art) in New York voor het aankopen en promoten van speciaal de abstracte kunst. Sommige kunstenaars en intellectuelen worden zelfs door de CIA betaald, hun werk wordt zo gestimuleerd en toegejuicht. Zo komt de abstracte kunst, die weliswaar in andere vorm al voor de oorlog in Europa was opgekomen, via een omweg weer in Europa terug. Het doel is om vanuit deze abstracte stroming weer de kunst uit te vinden en van hieruit nieuwe en eigen richtingen te ontwikkelen. Amerika en Rusland proberen overigens op allerlei cultureel gebied invloed uit te oefenen in Europa. Tijdschriften waarin Thomas Mann, Hannah Arendt en Adorno publiceren, maken deel uit van dit programma. Evenals sommige films, bijvoorbeeld 'Gejaagd door de wind' met Vivian Leigh en Clark Gable maken grote indruk, net als de vele dwaze, hilarische films van Charlie Chaplin. (Alleen The Great Dictator is geen succes in Duitsland).

Abstract werk vervaardiger onbekend

Ondanks de goede bedoelingen gaat het al snel fout. De samenwerking tussen Amerika en Rusland duurt niet lang. Het grote verschil is dat de Russen kunst niet als een onderdeel van een democratisch proces zien maar dat ze deze gewoon op willen leggen aan de kunstenaars. Tijdens de Koude Oorlog, die eindigt met de val van de Muur in 1989, wordt de abstracte kunst van het westen gezien als de tegenhanger van het gebod tot figuratieve kunst door de Sovjet-Unie in Oost- Europa.

Nederland

Karel Appel Dansende man

In Nederland komt tijdens de wederopbouw na de oorlog de nieuwe richting Cobra (1948-1951) op. De kunstenaars werken met vereenvoudigde vormen en primaire kleuren (o.a. Corneille, Karel Appel, Asgorn en Constant). Hoewel de Cobragroep maar drie jaar bestaat, is deze stijl mede beeldbepalend voor de ontwikkeling van de kunst in Nederland. Cobra is een groot succes en het zijn ook nu nog gewilde schilderijen. In Amstelveen is het Cobramuseum geopend in 1995. Het draagt het gedachtengoed uit van de oprichters: het belang van een alternatieve cultuur, gebaseerd op internationale solidariteit en creativiteit. De werken lijken misschien in eerste instantie kindertekeningen maar het is schilderen zonder de ballast van oude verworvenheden en ze geven vorm aan de omringende wereld als in een nieuw begin.

Ed Gerdes Zelfportret

Sommige schilders die tijdens de oorlog 'fout' waren, zijn na de oorlog verguisd en vaak in de vergetelheid geraakt. Zoals Henri van de Velde (1886-1969), Jan van Anrooij (1901-1988) en Ed Gerdes (1887-1945). Hun werk wordt na de oorlog razendsnel verwijderd uit de musea. Maar instellingen ontdoen zich, ondanks de soms kwalijke onderwerpen, niet van de werken van Raoul Hynckes en Pyke Koch. Hoewel 'fout' worden deze kunstenaars nu aangeduid als 'vermeende (Italiaans) fascisten', en op deze manier worden hun Nationaalsocialistische keuzes in de oorlog verbloemd. Aan de kwaliteit van de werken doet de oorlog immers niets af.

Pyke Koch Zelfportret met zwarte band

Museum Jan Heestershuis

Figuratieve kunst is dus zeker niet meer de meest gangbare richting in de tweede helft van de twintigste eeuw maar toch zijn er schilders, waaronder Jan Heesters, die altijd zichzelf zijn gebleven. Deze schilders worden in de tweede helft van de twintigste eeuw door het grote publiek vaak gezien als min of meer oubollig.

Een andere schilder waarvan we de collectie in huis hebben, Dorus van Oorschot, blijft ook in zijn eigen figuratieve stijl schilderen, hoewel hij zeker wel een ontwikkeling doormaakte. Zeker zijn laatste werken zijn vaak zo ver gestileerd dat ze zelfs neigen naar abstracte kunst.

En er zijn grote schilders als Willink, Schuhmacher en Ket die, ook in deze moeilijke tijden, realistisch blijven schilderen.

In Nederland zijn zelfs musea opgericht speciaal voor realistische kunst. In Gorssel wordt het Museum More geopend en het kasteel in Ruurlo is een museum waar naast de werken van Carel Willink ook veel belangstelling is voor andere moderne realistische kunst. En zelfs Museum Slager in Den Bosch heet nu Museum voor realistische kunst.

Carel Willink Zelfportret met zijn vrouw Wilma Jeuken

Anne– Marie Cornelissen

Peter van de Borne Fragment van Dwarskan met Ei

Ook dit jaar kunnen we rekenen op een gulle sponsorbijdrage van Van Kruijsdijk notarissen. Daarvoor onze hartelijke dank.

Museum Jan Heestershuis

Pompstraat 17, 5481 BL Schijndel

Tel: 073-54 922 76

Museum Jan Heestershuis is geopend van dinsdag tot en met zondag van 13.00 - 17.00 uur.

Gesloten op 1 januari, christelijke feestdagen, carnaval t/m aswoensdag, Koningsdag en 31 december.

Check voor uw bezoek website www.museumjanheestershuis.nl voor recente informatie over openingstijden.

Tot en met 26 januari 2025 in het Museum Jan Heestershuis

Stof tot Nadenken

Textiel op de keper beschouwd

De expositie, die tot stand kwam in samenwerking met designer en gastcurator Bianca van der Linde, laat de verschillende kanten van textiel zien: hergebruik en duurzaamheid, massaproductie en persoonlijke identiteit.

Meer over deze expositie in het stuk van Jan Geerts in deze Vriendenbrief.

Juul Rameau in de Beeldentuin

Symbiose tussen natuur en kunst

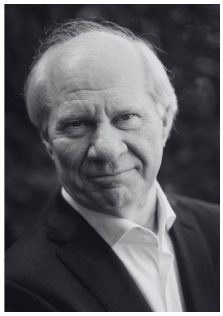
In de museumtuin is tot en met 24 november werk van beeldend kunstenaar Juul Rameau te zien, die zich laat inspireren door de rijkdom van de natuur.

Lezing Jan Brokken op woensdag 13 november a.s.

De nieuwe lezing van de Stichting Vrienden in het Napoleonskerkje is gepland op woensdagavond 13 november as.

Let wel: dus voor deze ene keer op woensdagavond en niet op de gebruikelijke maandagavond!

De lezing zal worden verzorgd door de bekende schrijver Jan Brokken naar aanleiding van zijn recente boek 'De ontdekking van Holland' waarin hij bijzondere verhalen vertelt over binnen- en buitenlandse schilders die in Volendam en omgeving werkzaam waren. Op 17 oktober a.s. verschijnt een nieuwe, sterk uitgebreide druk van zijn boek met daarin onder andere een nieuw hoofdstuk over het schilderij 'La belle Hollandaise' dat Picasso begin vorige eeuw schilderde in de Zaanstreek. Voor Jan Brokken geldt zoals u weet het gezegde:
"Goede wijn behoeft geen krans"!

Kunstenaar Heesters vertelt over zijn oorlogstijd

Op 27 oktober en 3 november om 14.00 en 15.00 uur kruipt Ben van Rooij in de huid van Jan Heesters en neemt bezoekers mee naar plekken in het museum die normaal gesproken niet toegankelijk zijn. Aanmelden via museum@meierijstad.nl

Nog tot en met 27 oktober in het **Noordbrabants Museum in 's-Hertogenbosch** de expositie **'Veranderland'** met daarin een breed spectrum van Brabantse landschappen van vele Brabantse schilders, met name Marinus Bies, Kees Bol, Jozef Gindra, Frans Slager**,** Hendrik Wiegersma en de Schijndelse kunstenaars **Jan Heesters** en Jeroen Kooijmans. Een aanrader!